

**LOGOPEDIK MASHG'ULOTLARDA SHAXSNI
RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI**

Abdijalilova Dono Yakubjan qizi

Alfraganus universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti

Maxsus pedagogika(Logopediya) yo`nalishi

2-bosqich talabasi.

Ilmiy rahbar: Alfraganus universiteti

v.b dotsent PhD Azimova Dilnoza Sherzodovna

abdujalilovadono17@gmail.com

Annotatsiya:Ushbu maqolada logopedik mashg'ulotlarda shaxsni rivojlantiruvchi texnologiyalarning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Mazkur texnologiyalar bolaning nutqiy, ijtimoiy va ijodiy rivojlanishiga ta'sir qilishi, ichki motivatsiyasini oshirishi va individual xususiyatlariga moslashishi ko'rsatib beriladi. Shuningdek, maqolada Vygotskiy, Piaget, Skinner va Gardner kabi olimlarning nazariyalari logopedik jarayonda qanday tatbiq etilishi yoritilgan.

Kalit so'zlar: logopediya , shaxsni rivojlantirish texnologiyalari , nutqni rivojlantirish , individual yondashuv , motivatsiya , Vygotskiy , Piaget , Skinner , Gardner

Shaxsni rivojlantirish zamonaviy ta'limning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, logopedik mashg'ulotlarda bolaning nutqi bilan birga uning ijtimoiy, aqliy va emotsional rivojlanishiga xizmat qiladi. Nutq shaxsiyatning asosiy

ifoda vositasi bo'lib, muloqot, fikr almashish va o'zini ifodalash qobiliyatini shakllantiradi.

Shaxsni rivojlantiruvchi texnologiyalar (SRT) nafaqat nutqiy qobiliyatni mustahkamlaydi, balki bolaning ijodiy fikrlashini, mustaqil qaror qabul qilishini va ichki motivatsiyasini oshiradi. Interaktiv o'yinlar, kreativ topshiriqlar va muammoli vaziyatlar bolalarning o'z fikrini ifodalashga, yangi yechimlar topishga va turli kommunikativ vaziyatlarda faol bo'lishga yordam beradi.

SRT logopedik mashg'ulotlarda individual yondashuvni ta'minlab, har bir bolaning nutqiy rivojlanish darajasiga va qiziqishlariga moslashadi, shu bilan uning shaxsiy salohiyatini maksimal darajada rivojlantiradi.

Logopedik mashg'ulotlarda shaxsni rivojlantiruvchi texnologiyalarning nazariy asoslari:

Shaxsni rivojlantiruvchi texnologiyalar (SRT) pedagogika va psixologiya sohalaridagi ilmiy tadqiqotlar va nazariy qarashlarga tayangan holda shakllantiriladi. Ularning asosiy tamoyillari bolaning individual xususiyatlarini hisobga olish, faoliyatga asoslangan o'rganish, ijtimoiy muhitdan foydalanish va ichki motivatsiyani rivojlantirishga qaratilgan. Shu nuqtai nazardan, mashhur olimlarning nazariyalari logopedik mashg'ulotlarda bevosita tatbiq topadi.

Lev Vygotskiy – “Yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasi

Vygotskiy bolaning rivojlanishida o'qituvchining va ijtimoiy muhitning rolini alohida ta'kidlaydi. Unga ko'ra, bola mustaqil bajarishga qodir bo'lmagan vazifalarni o'qituvchi yoki ustoz yordamida bajaradi va shu jarayonda yangi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtiradi. Logopedik mashg'ulotlarda bu nazariya interaktiv topshiriqlar, rolli o'yinlar va guruh ishlari orqali amalga oshiriladi. Masalan, bola guruhda nutq mashqlarini

bajarayotganda o'qituvchi yordamida qiyin so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishni o'rganadi va shu bilan o'z nutqiy ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Jean Piaget – kognitiv rivojlanish nazariyasi

Piaget bolalarning tafakkuri va nutqiy qobiliyati bosqichma-bosqich rivojlanishini ta'kidlaydi. Har bir yosh davrida bolaning mantiqiy fikrlashi, tushunish qobiliyati va nutqiy malakalari farq qiladi. Shu bois, logopedik mashg'ulotlarda metod va topshiriqlar bolaning yosh xususiyatlariga mos tanlanadi. Masalan, kichik yoshdagi bolalar bilan sodda vizual yordam va o'yinlar orqali ishlash, katta yoshdagi bolalar bilan esa murakkab dialog va matnli mashqlar orqali nutqni rivojlantirish amaliyotga tatbiq etiladi.

B.F. Skinner – operant shartlash nazariyasi

Skinnerning nazariyasiga ko'ra, bola xatti-harakatlari mukofot va ijobiy rag'bat orqali mustahkamlanadi. Logopedik mashg'ulotlarda bu prinsip bolalarning motivatsiyasini oshirish va nutqiy muvaffaqiyatlarini mustahkamlash uchun qo'llaniladi. Masalan, bola to'g'ri talaffuz qilganida o'qituvchi tomonidan maqtov yoki kichik rag'bat berilishi uning nutq mashqlariga qiziqishini oshiradi va xatolarni to'g'rilashga intilishini kuchaytiradi

Govard Gardner – ko'p aqli (intellekt) nazariyasi

Gardner bolalarning turli xil aqliy qobiliyatlarini (lingvistik, musiqiy, kinestetik, vizual, ijtimoiy va boshqalar) hisobga olishni tavsiya qiladi. Shu nazariya asosida logopedik mashg'ulotlarda individual yondashuv qo'llaniladi. Masalan, musiqiy qobiliyatga ega bolaning nutq mashqlari qo'shiq, ritm va she'riy o'yinlar orqali rivojlantiriladi, kinestetik qobiliyatga ega bolaning mashqlari esa harakatli o'yinlar orqali amalga oshiriladi. Bu yondashuv har bir bolaning kuchli tomonlarini rivojlantirishga yordam beradi va nutqni o'rganish jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.

Logopedik mashg'ulotlarda shaxsni rivojlantiruvchi texnologiyalar olimlarning nazariy qarashlari asosida ishlab chiqiladi va bolaning individual

xususiyatlari, yosh davri, qobiliyati va motivatsiyasini hisobga olgan holda samarali qo'llaniladi. Bu yondashuv nafaqat nutqni rivojlantirishga, balki bolaning umumiy shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Shaxsni rivojlantiruvchi texnologiyalar (SRT) psixologiya va pedagogik nazariyalarga tayangan holda ishlab chiqiladi va ta'lim jarayonida bolaning shaxsiy salohiyatini to'liq ochishga xizmat qiladi. Ushbu texnologiyalar logopedik mashg'ulotlarda nafaqat nutqni shakllantirish, balki bolaning ijtimoiy, aqliy va emotsional rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan. SRTning samarali qo'llanilishi bir qancha asosiy tamoyillarga tayangan:

Faollik tamoyili

Bu tamoyilga ko'ra, o'quvchi mashg'ulot jarayonida faollik ko'rsatadi, yangi bilim va ko'nikmalarni mustaqil o'zlashtiradi. Logopedik mashg'ulotlarda bu, masalan, interaktiv o'yinlar, muammoli vaziyatlar va rolli mashqlar orqali amalga oshiriladi. Bola o'zini faol ishtirokchi sifatida his qiladi, bu esa uning nutqiy faoliyati va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi.

Individual yondashuv

Har bir bola o'zining nutqiy, psixologik va ijtimoiy xususiyatlariga ega. Shu bois, logopedik jarayonda mashg'ulotlar bolaning individual ehtiyojlariga moslashgan bo'lishi kerak. Masalan, talaffuz bilan bog'liq muammosi bo'lgan bola bilan alohida mashqlar bajarish, ijtimoiy faol bo'lmagan bola bilan esa guruh ishlari va muloqot mashqlari orqali ishlash muhimdir. Bu yondashuv bolaning kuchli tomonlarini rivojlantirish va zaif tomonlarini mustahkamlashga yordam beradi.

Integratsiya tamoyili

Nutqni rivojlantirish jarayoni boshqa fan va ko'nikmalar bilan bog'langan bo'lishi lozim. Masalan, logopedik mashg'ulotlarda matematik yoki san'at elementlarini qo'shish orqali bola nafaqat talaffuzni, balki mantiqiy fikrlash, ijodiy yondashuv va diqqatni rivojlantiradi. Integratsiya tamoyili

bolaning umumiy shaxsiy rivojlanishini ta'minlaydi va mashg'ulotlarni qiziqarli va interaktiv qiladi.

Motivatsiya oshirish

Bolalar ichki qiziqish va o'rganishga bo'lgan istak orqali eng samarali natijaga erishadilar. SRT bolaga ijobiy rag'bat, maqtov va muvaffaqiyat hissini berish orqali motivatsiyasini oshiradi. Masalan, to'g'ri talaffuz qilgan yoki topshiriqni muvaffaqiyatli bajargan bola rag'batlantiriladi, bu esa uning o'z-o'zini rivojlantirishga intilishini kuchaytiradi.

Logopedik mashg'ulotlarda SRT bolalarning nutqiy yetishmovchiliklarini aniqlash va bartaraf etish, talaffuz va leksik ko'nikmalarini rivojlantirish, shuningdek, muloqot qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, SRT bolalarning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi, o'zini anglash qobiliyatini mustahkamlaydi va ularni ijtimoiy muhitga moslashishga tayyorlaydi. Bu tamoyillar birgalikda zamonaviy logopedik mashg'ulotlarni samarali, interaktiv va individual yondashuvga asoslangan qiladi.

Logopedik mashg'ulotlarda shaxsni rivojlantiruvchi texnologiyalarning amaliy ahamiyati:

Logopedik mashg'ulotlarda shaxsni rivojlantiruvchi texnologiyalar (SRT) bolaning nutqiy, ijtimoiy, ijodiy va motivatsion rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu texnologiyalar logopedik jarayonni samarali, interaktiv va individual xususiyatlarga mos qiladi. SRTning amaliy ahamiyati bir nechta asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

1. Nutqni shakllantirish va to'g'rilash

SRT yordamida bolalarning talaffuzi, leksikasi va grammatik qobiliyatlari tizimli ravishda rivojlantiriladi. Logopedik mashg'ulotlarda interaktiv o'yinlar, vizual yordamlar va individual mashqlar orqali bola murakkab so'z va iboralarni o'zlashtiradi. Bu jarayon nafaqat nutqiy

yetishmovchiliklarni bartaraf etishga, balki bolaning o'z fikrini to'g'ri va ravon ifodalash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

2. Ijodiy fikrlashni rivojlantirish

Vygotskiy va Gardner nazariyalari asosida SRT bolalarni yangi vaziyatlarda muammolarni hal qilishga o'rgatadi. Interaktiv mashqlar, muammoli vaziyatlar va kreativ topshiriqlar orqali bola o'zining ijodiy fikrlashini rivojlantiradi, turli yechimlarni izlaydi va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmasini shakllantiradi. Bu nafaqat nutqiy rivojlanishga, balki umumiy tafakkur va mantiqiy fikrlashga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

3. Ijtimoiy ko'nikmalarni oshirish

Guruh mashg'ulotlari va rolli o'yinlar bolalarga muloqot qilish, fikr almashish va hamkorlik qilish ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. SRT bolalarning ijtimoiy muhitga moslashishini ta'minlaydi, ular boshqalar bilan birga ishlashni, tinglashni va o'z fikrini tushuntirishni o'rganadi. Shu bilan birga, bu yondashuv bolalarda o'ziga ishonch hissini shakllantiradi va ijtimoiy faoliyatga bo'lgan qiziqishni oshiradi.

4. Ichki motivatsiyani kuchaytirish

Skinner nazariyasi bo'yicha ijobiy rag'bat va mukofot bolani faol ishlashga undaydi. Logopedik mashg'ulotlarda to'g'ri talaffuz qilgan, topshiriqni muvaffaqiyatli bajargan yoki kreativ yechim topgan bola rag'batlantiriladi. Bu esa o'quvchining ichki motivatsiyasini oshiradi, o'zini rivojlantirishga intilishini kuchaytiradi va mashg'ulotlarga qiziqishni davom ettiradi.

Masalan, logopedik mashg'ulotlarda interaktiv o'yinlar, multimedia vositalari, vizual va kinestetik yordamlar hamda individual topshiriqlar bolalarning nutqiy va shaxsiy rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shadi. Shu bilan birga, SRT bolaning ijodiy fikrlashini rag'batlantiradi, muloqot ko'nikmalarini mustahkamlaydi va o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Umuman olganda, SRT logopedik mashg'ulotlarda nafaqat nutqni rivojlantirish, balki bolaning umumiy shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga xizmat qiladi, uning motivatsiyasini oshiradi va mustaqil fikrlashini shakllantiradi.

Shaxsni rivojlantiruvchi texnologiyalar (SRT) logopedik mashg'ulotlarni samarali, qiziqarli va individual xususiyatlarga mos qiladi. Ular bolaning nutqiy qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga, ijtimoiy, emotsional va ijodiy rivojlanishiga ham xizmat qiladi.

SRT samaradorligi Vygotskiy, Piaget, Skinner va Gardner kabi olimlarning nazariyalariga asoslanadi. Bu nazariyalar amaliyotga tatbiq etilganda bolalarning nutqiy, ijtimoiy va ijodiy ko'nikmalari sezilarli darajada oshadi.

Shuning uchun zamonaviy logopediyada SRT pedagogik jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi, chunki u har bir bolaning individual xususiyatlariga moslashib, motivatsiyasini oshiradi va o'rganishni qiziqarli qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotskiy L.S. **Bolalarning psixologik rivojlanishi.** – Toshkent: O'qituvchi, 2000.
2. Piaget J. **Bolalarning kognitiv rivojlanishi.** – Toshkent: Fan, 1998.
3. Skinner B.F. **Xatti-harakat va o'rganish.** – Toshkent: Pedagogika, 2001.
4. Gardner H. **Ko'p aqli nazariyasi.** – Toshkent: Akademiya, 2005.
5. Karimova, M. **Logopediya asoslari va usullari.** – Toshkent: O'qituvchi, 2015.
6. Toshpulatov, N. **Shaxsni rivojlantiruvchi pedagogik texnologiyalar.** – Toshkent: Fan, 2010.
7. Mirzaeva, D. **Logopedik mashg'ulotlarda interaktiv usullar.** – Toshkent: Pedagogika, 2012.